

ний процес, криміналістика і судово-експертна діяльність; Оперативно-розшукова діяльність / Т. В. Ісакова; Иркутск. 2009. - 23 с.

11. Дети ГУЛАГА. 1918-1956. / Составители Виленский С.С., Кокурин А.И., Атамашкина Г.В., Новиченко И.Ю. - М.: МФД, 2002. - 632 с.

12. Основные начала уголовного законодательства СССР и союзных республик: Собрание Законодательства СССР. - 1924. - № 24. - Ст. 205.

13. О мерах борьбы с преступностью несовершеннолетних: Собрание Законодательства СССР. - 1935. - № 19. - Ст. 155.

14. О дополнении уголовных и гражданских кодексов союзных республик: Собрание Законодательства СССР. - 1935. - № 41. - Ст. 344.

15. Коган С. Борьба с преступлениями несовершеннолетних в УССР / С. Коган // Социалистическая законность. - 1936. - № 2. - С. 12-18.

16. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР. 1924 - 1963. - М. - 384 с.

17. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28 грудня 1960 року // ВВР Української РСР. - 1961. - № 2. - Ст. 15.

18. Проект Положения о комиссиях по делам несовершеннолетних, "Известия" от 24 октября 1959 г.

19. Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального Кодексу України та до Положення про комісії в справах неповнолітніх Української РСР: Закон України від 23 грудня 1993 № 3727 - XII // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 11. - Ст. 48.

20. Глобенко Г.І. Закриття кримінальних справ з nereабілітуючих підстав: автореф. дис. ...канд. юрид. наук. : 12.00.09 / Г.І. Глобенко. - Х. 2007. - 19 с.

21. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних "Законодавство України"/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.10.2016).

22. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. - 2016, № 31, Ст.545.

Савкова А. С.,
аспірант ХНУВС

Надійшла до редакції: 12.12.2016

УДК343.127

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ОРГАНІВ НКВС ПО БОРОТБІ З БАНДИТИЗМОМ НА ТЕРИТОРІЇ УРСР У 1943 - 1945 РР.

Терещенко Ю. В.

Досліджено архівні матеріали НКВС СРСР, НКВС УРСР, управлінь НКВС областей, які зберігаються в архівних підрозділах системи МВС України і стосувалися організації роботи органів НКВС по боротьбі з бандитизмом на території УРСР у 1943 - 1945 рр. Зокрема досліджено організаційну структуру підрозділів НКВС по боротьбі зі бандитизмом та її зміни в зазначений період, найбільш характерні прояви бандитизму та заходи боротьби з ним як на щойно звільненій від ворога території, так і в тилу.

The archival records of NKVS (People's commissariat of internal affairs) of USSR, NKVS of Ukrainian SSR, NKVS administrations in regions which are stored in repositories of MIA of Ukraine and related to NKVS anti-banditry activity organization in Ukrainian SSR between 1943 and 1945 were researched. Specifically, the organizational structure of NKVS anti-banditry units and their modifications in that period were researched as well as the most essential manifestations of brigandage, anti-banditry measures on both liberated from the enemy territories and in the rear.

Під час Другої світової війни на території Української РСР активізувалася протиправна діяльність злочинного елемента, організованого в банди. Питання організації боротьби з проявами бандитизму органами НКВС у цей період частково висвітлено лише в роботах дослідників історії органів внутрішніх справ [1]. Слід зазначити, що більшість із названих публікацій детально розкривають карально-репресивну функцію НКВС стосовно представників національно-визвольного руху, у тому числі щодо придушення збройних виступів та боротьби з підпіллям. Завданням цього дослідження є опис основних здійснених органами НКВС організаційних і практичних заходів щодо боротьби з кримінальним бандитизмом на території УРСР у 1943-1945 рр. як із фактором, що впливав на

повсякденне життя пересічних громадян.

До вересня 1941 р. при органах міліції існували відділення по боротьбі з бандитизмом, основним завданням яких була боротьба з кримінальним бандитизмом. Однак зміни, що відбулися в складі бандитських угруповань і їх спрямованості, вимагали перебудови організації роботи підрозділів по боротьбі з бандитизмом, адже за таких умов вони не могли забезпечити успішну боротьбу із цими проявами. З огляду на такі зміни наркомом внутрішніх справ СРСР 30 вересня 1941 р. було видано наказ про організацію в НКВС СРСР, НКВС республік, УНКВС країв і областей відділів (відділень) по боротьбі з бандитизмом (ББ).

Структура апарату по боротьбі з бандитизмом змінювалася відповідно до оперативної обстановки, яка складалася в тому чи іншому регіоні. Проте основні структурні зміни в апаратах ББ відбулися в 1943 р., після реорганізації Народного комісаріату внутрішніх справ і виділення з нього Народного комісаріату державної безпеки (НКДБ) відповідно до спільної директиви Наркома внутрішніх справ СРСР і Наркома державної безпеки СРСР від 11.05.1943 № 0232/3 "О выделении НКГБ, путем выделения из НКВД СССР оперативно-чекистских управлений и отделов" [7].

У структурі НКВС СРСР було створено Головне управління по боротьбі з бандитизмом (ГУББ), на яке було покладено керівництво і контроль за організацією оперативної і слідчої роботи по боротьбі з бандитизмом на всій території Радянського Союзу. Безпосередньо ГУББ займалося також знешкодженням найбільших бандитських формувань: розробляло їх, готувало плани їх ліквідації і керувало операціями з їх ліквідації. ГУББ мало у своєму складі відділи і самостійні відділення, побудовані за лінійно-територіальним принципом для виконання завдань із ліквідації певних видів банд на конкретній території та територіальним принципом

© Ю.В. Терещенко, 2016

(організовували і контролювали роботу по боротьбі з бандитизмом у групах областей або республік).

До складу ГУББ входив також відділ по керівництву винищувальними батальйонами (після ліквідації штабу винищувальних батальйонів), що було обумовлено зміною їх ролі після 1943 р., коли вони стали використовуватися виключно для боротьби з бандитизмом. Цей відділ займався організацією, навчанням і забезпеченням винищувальних батальйонів і контролював їх оперативно-бойове використання.

Окремо слід зупинитися на Відділенні по боротьбі з дезертирством. До виділення з НКВС органів держбезпеки ця робота покладалася на апарат секретно-політичного відділу і, частково, на органи міліції. У подальшому ж наказом НКВС боротьба з дезертирством і ухилянням від служби в Червоній армії була покладена на підрозділи ББ НКВС.

В апараті НКВС УРСР було створено Управління по боротьбі з бандитизмом, структура якого була аналогічною структурі ГУББ. До його складу входили відділи: по боротьбі з озброєними бандами, по боротьбі з дезертирством, слідчий, обліково-інформаційний, зв'язку і відділення розвідки. Ураховуючи важливість цього напрямку роботи управління очолював заступник Народного комісара внутрішніх справ республіки.

У УНКВС областей функціонували відділи по боротьбі з бандитизмом. Їх структура була типовою: 1-ше відділення по боротьбі з бандитизмом, 2-ге відділення по боротьбі з дезертирством, 3-тє відділення слідче, 4-те відділення (група) інформації і відділення або група радіозв'язку. У міських і великих районних відділах НКВС формувалися відділення по боротьбі з бандитизмом, чисельність яких змінювалася залежно від обстановки, а в невеликих районах ця робота покладалася на старших оперуповноважених і уповноважених по боротьбі з бандитизмом.

Основними завданнями органів НКВС по боротьбі з бандитизмом у 1943-1945 роках були такі:

- ліквідація бандитизму. При цьому в нормативних документах того часу особливу увагу приділяли тому, що в усіх уражених бандитизмом районах робота з ліквідації бандитизму повинна починатися з виявлення і ліквідації антирадянського підпілля, яке займається організацією бандитизму;

- профілактика бандитизму - запобігання утворення бандитських, дезертирських та інших груп шляхом ведення оперативної роботи;

- виявлення і вилучення дезертирів і осіб, які ухиляються від служби в Червоній армії. Ураховуючи те, що на початку війни дезертирство і ухилення від служби в армії набували значного поширення, а також те, що ці явища слугували базою для розширення діючих бандитських формувань, викоріненню таких проявів приділялася особлива увага;

- очищення території від різного роду нелегалів, не залежно від причини переходу їх на нелегальне становище: утеча з місць позбавлення волі чи таборів військовополонених, переховування через учинення злочинів тощо;

- ліквідація авіадесантних, диверсійно-розвідувальних і інших груп та однаків, закинутих у тил, оскільки значна частина ворожої агентури, яка перекидалася за лінію фронту, мала завдання щодо організації бандитизму та повстанського руху;

- вилучення зброї, боєприпасів та вибухових речовин,

які нелегально зберігалися населенням, для позбавлення бандитів можливості озброюватися;

- проведення окремих спеціальних заходів за вказівкою керівництва НКВС.

Слід зазначити, що ще до початку звільнення території УРСР передбачалося до відновлення діяльності відповідних територіальних структур НКВС виконання завдань по боротьбі з бандитизмом покласти на відповідні оперативні групи НКВС та УНКВС. Так, згідно з Положенням про роботу оперативної групи НКВС УРСР, затвердженого 7 лютого 1942 р. Наркомом внутрішніх справ УРСР комісаром держбезпеки 3-го рангу Сергієнком, серед першочергових завдань, виконання яких покладалося на органи міліції, була боротьба з бандитизмом, кримінально-злочинними елементами, спекуляцією і товарообмінними операціями [2, с. 22 - 48].

У умовах діяльності в прифронтовій смузі оперативні групи зосереджували увагу на виявленні та знешкодженні осіб, які могли стати ядром банд: зрадників батьківщини, які сприяли німецьким окупантам, залишеної німцями агентури і шпигунських резидентур, дезертирів тощо. Разом з тим через незначну чисельність оперативні групи НКВС нерідко не могли самостійно реалізувати отриману оперативну інформацію про наявні бандформування. Для реалізації оперінформації та ліквідації озброєних банд у прифронтових районах органами НКВС було організовано взаємодію з підрозділами військової контррозвідки "СМЕРШ". До зазначених заходів залучалися також військовослужбовці військ НКВС з охорони тилу.

У жовтні 1943 року співробітниками Ріпкинського РВ УНКВС в Чернігівській області отримано інформацію про те, що на території району діє банда чисельністю до 10 осіб, яку очолює Свиридов. Установлено, що бандгрупа діяла за завданням німецької розвідки і вже вчинила ряд підпалів колгоспних будівель, хліба, будинків колгоспників. Усі учасники бандгрупи були власівцями, які залишилися на звільненій території. 10 жовтня опергрупою "СМЕРШ" Центрального фронту 7 учасників цієї банди, у тому числі Свиридова, було заарештовано. Розшуком незатриманих членів банди Закревського, Тетенського і Берендєєва займалися оперпрацівники РВ УНКВС [3, с. 119 - 131].

У подальшому, по мірі просування фронту на захід, у звільнених районах у зв'язку з відновленням інститутів влади, установленням паспортного режиму і посиленням роботи з викриття та притягнення до відповідальності елемента, який слугував базою для створення банд (колишні поліцаї, посібники окупантів, дезертири, кримінальний елемент), спостерігався подальший перехід цих категорій осіб на нелегальне становище та їх структурування в банди. У зв'язку з цим у звільнених областях одночасно з відновленням діяльності органів НКВС активно йшло формування підрозділів по боротьбі з бандитизмом (ББ).

Наприклад, на Дніпропетровщині на 21 вересня 1943 року було звільнено від окупантів лише 6 районів, водночас обласним УНКВС для налагодження оперативного обслуговування звільненої території було сформовано 13 оперативних груп (для охоплення усієї лівобережної частини області), а також група ББ у кількості 23 працівників [5, с. 46 - 53].

У новостворюваних підрозділах ББ був відсутнім дефіцит озброєння. Так, у листі від 31 серпня 1943 року № 563/сн на ім'я Заступника Народного комісара внутрішніх справ СРСР комісара держбезпеки 2-го рангу Круглова

Нарком внутрішніх справ УРСР Рясної повідомляв, що оперативний склад Відділу НКВС УРСР по боротьбі з бандитизмом і відділів ББ УНКВС, комплектування яких тривало, озброєний в основному табельною зброєю і великою кількістю вітчизняної і трофейної автоматичної зброї, підбраної у фронтових районах. Для доозброєння оперативного складу відділів ББ необхідно було 85 автоматів, 170 дисків та 17 750 патронів до них, а також 167 гранат РГД [4, с. 18 - 19].

Незважаючи на брак кадрів, незадовільне матеріально-технічне забезпечення, відсутність зв'язку, підрозділи НКВС не припиняли роботи із знешкодження банд на звільненій території.

Так у Ворошиловградській області органами НКВС розроблялася бандгрупа Швакіна (лідери Швакін та Олейник). 8 березня 1943 року група вчинила пограбування мешканця м. Ворошиловграда Дьомочкіна. У березні-квітні того ж року цією бандою було пограбовано ще ряд жителів Ворошиловграда. Наприкінці квітня Швакіна і Олейника було заарештовано, однак до жовтня 1943 року на свободі залишалися ще четверо учасників банди.

Миропільським РВ УНКВС Сумської області в червні 1943 року на підставі даних, отриманих від відділу контррозвідки "СМЕРШ" 232 стрілецької дивізії, заведено опероблік на групу озброєних дезертирів, які переховувалися в Мокрицьких лісах (Денисенко, Власенко, Лушн, Пальчук, Шаповал, Твердохліб і Панченко) і займалися грабежами мирного населення. 23 червня працівниками УНКВС Панченка і Власенка було затримано, а залишки групи повністю ліквідовано 16 жовтня 1943 року [3, с. 119 - 131].

Відділом боротьби з бандитизмом (ВББ) НКВС УРСР було взято на облік ще ряд бандгруп, які діяли на території Харківської, Ворошиловградської, Сумської, Дніпропетровської, Чернігівської та Сталінської областей. З метою активізації роботи з їх ліквідації на місця було направлено директиву Народного комісара внутрішніх справ УРСР Рясного від 23 жовтня 1943 року № 828/Сн, у якій вимагалось здійснити перевірку організації роботи відповідних підрозділів УНКВС з ліквідації взятих на облік бандформувань, розробити план заходів з ліквідації кожної банди, для чого на місця відряджалися працівники ВББ НКВС [3, с. 119 - 131].

У жовтні 1943 року до відділу ББ УНКВС Харківської області надійшла інформація про те, що на території Чугуївського р-ну Харківської області діє озброєна бандгрупа в кількості 4 осіб, яка вчиняє грабежі населення, займається розкраданням колгоспного хліба і вбивствами сільського активу. Для її перевірки і з метою організації роботи з ліквідації банди в Чугуївський район було відряджено оперуповноваженого відділу ББ ст. лейтенанта міліції Дементьєва.

Шляхом проведення на місці заходів було встановлено, що на території Малиновської сільради орудувала банда, до якої входили Гончаров (нелегал, який у 1942 році, перебуваючи в лавах Червоної Армії, здався в полон німцям і в подальшому переховувався від призову), Бугайов, Яценко (ухилялися від призову в Червону Армію) та Нікітченко (без певних занять).

Уночі 2 жовтня 1943 року бандити під загрозою зброї забрали в колгоспниць Зайцевої і Гладкової домашні речі та до 30 кг хлібо-зерна. Увечері 17 жовтня бандити в полі обстріляли колгоспниць Натточієву, Несторенку, Ялецьку і забрали в них 20 кг зерна. У ніч на 20 жовтня бандити пострілом з автомата важко поранили колгоспника Коломійця, який охороняв на току колгоспний хліб, після

чого забрали 110 кг зерна. 23 жовтня бандити Гончаров і Бугайов, озброївшись автоматом і обрізом, намагалися вбити бійця винищувального батальйону Турганова за те, що він напередодні під час обшуку вилучив у родичів бандитів награвоване майно. Крім цього встановлено, що під час окупації Гончаров і Бугайов у селі Вільшанка відкопували із землі і забирали собі речі колгоспників, заховані від німців.

Завдяки організованим оперативним заходам у ніч на 28 жовтня всіх бандитів було заарештовано. У них вилучено автомат ППШ, гвинтівку, два обрізи і велику кількість патронів. На допитах учасники банди зізналися в учинених ними бандпроявах і терорі населення [5, с. 214 - 216].

Роз'єднання НКВС і НКДБ та відсутність належним чином налагодженої взаємодії між підпорядкованими підрозділами призвело до випадків неузгоджених дій в оперативній роботі по боротьбі з бандитизмом. З метою усунення непорозумінь 16 липня 1943 року було видано спільну директиву наркомів внутрішніх справ і держбезпеки № 366/48 "Об улучшении согласования действий по борьбе с бандитизмом". У ній роз'яснялося, що агентурну роботу по боротьбі з бандитизмом, розроблення і реалізацію заходів з оперативної ліквідації бандформувань і бандитів-одинаків повинні були проводити органи НКВС. Водночас про матеріали, за якими проходять бандитські групи і особи, пов'язані зі шпигунською діяльністю, органи НКВС повинні були своєчасно інформувати відповідні органи НКДБ і при ліквідації банд, пов'язаних з антирадянським підпіллям або розвідорганами ворога, передавати зв'язківців до органів НКДБ.

При цьому місцеві органи НКВС і НКДБ оперативну роботу як по боротьбі з бандитизмом, так і з розшуку парашутистів та іншого злочинного елементу повинні були проводити в тісній взаємодії [7].

І хоча в 1944 році бойові дії було перенесено на правобережжя України, у тилкових областях ситуація з бандитизмом залишалася напруженою.

Наприклад, у Сумській області впродовж 1944 року діяли 33 озброєних бандформувань, які переважно складалися з колишніх поліцаїв, дезертирів Червоної Армії та іншого злочинного елементу. Завдяки вжитими УНКВС заходам 29 банд до складу яких входило 90 осіб, було ліквідовано, зокрема в Конотопі 5 бандгруп (чисельністю 15 учасників), по дві в Ромнах (9), Краснопілля (5), Миропіллі (6), Глинську (5), по одній у Кролевеці (2), Путивлі (2), Лебедині (5), Тростянці (2), Білопільці (4), Груні (3), Липовій Долині (3), Великій Писарівці (5), Недригайлові (5), Ямполі (2), Охтирці (2), Талалаївці (4), Бурині (2), Синівці (2). Задokumentовано, що ліквідованими бандами вчинено 180 озброєних грабежів та 7 убивств [9, с.1 - 14].

У подальшому, з ліквідацією бандитського підґрунтя, в оперативній обстановці сформувалася тенденція до стабілізації. Так, у першому півріччі 1945 року в Сумській області було зареєстровано 35 бандпроявів, з яких 34 розкрито. За вказаний період ліквідовано 10 бандугруповань чисельністю 72 особи та 5 бандитів-одинаків [9, с.18 - 23].

Незважаючи на те, що органами НКВС було виконано значний обсяг роботи з ліквідації бандитизму на звільненій території, населення було пригнічене його проявами, жило в страху перед злочинцями. Серед громадян ширилися чутки про існування невлкових банд та вчинення ними злочинів, які часто не підтверджувалися. Нерідко така інформація містилася в листах, які в умовах воєн-

ного часу перебували під контролем цензури.

Так, під час контролю за поштовою кореспонденцією військовою цензурою УНКДБ Чернігівської та Дніпропетровської областей лише за період з 10 травня по 10 липня 1944 року виявлено 51 лист, в якому йшлося про грабежі, крадіжки та інші прояви бандитизму (Чернігівська - 8, Дніпропетровська - 43). Зокрема в листі від 23 травня 1944 року мешканка ст. Єлизаветівка Солонянського району Дніпропетровської області Морозова писала: "...В наше село пришли 4 военных и начали говорить, что мы из НКВД. Председатель сельсовета и пред. колхоза проверили документы, подтвердили, что они действительно из НКВД, а оказалось, что они не из НКВД, а дезертиры, вся эта банда ходила и забирала хорошие вещи - одеяла, валенки, платки, набрали очень много. Пред. сельсовета вызвал районное НКВД и пока он вызывал они уже скрылись. В ночь они пришли обратно и отобрали Нюську, забрали вещи и 2300 рублей денег, оставили в одном платье..." [6, с. 39 - 44].

Військовою цензурою УНКДБ Київської області під час контролю за письмовою кореспонденцією, яка направлялася в частини діючої Червоної Армії з Київської, Чернігівської, Сумської і Житомирської областей за період з 1 до 20 липня виявлено 87 повідомлень про бандитизм та грабежі (усього за вказаний період цензури було піддано 1 695 198 листів) [6, 32 - 34].

Інформація про прояви бандитизму, яка надходила від військової цензури, ставилася на облік у ВББ НКВС УРСР і за нею організовувалися перевірки УНКВС областей. Було встановлено жорсткий контроль за їх проведенням та надходженням до НКВС відомостей про підтвердження або спростування інформації.

Проте мали місце випадки, коли до перевірки таких даних підходили "з позиції класового підходу". Так, у вказівці начальника УНКВС Вінницької області полковника держбезпеки Громінського від 28 квітня 1945 року № 10 зазначалося, що в Жмеринському, Томашпільському, Шаргородському, Брацлавському та Тростянецькому районах області останнім часом значно активізувалася діяльність бандитсько-дезертирського та іншого кримінального елемента. На цьому фоні у м. Вінниці та районах області під час перевірки поштової кореспонденції виявлено значну кількість повідомлень про злочинні прояви, що може бути використано ворожим елементом для нагнітання страху і поширення паніки серед населення.

Указувалося, що значна частина інформації з листів, надісланих відділом "В" УНКДБ Вінницької області та військовими цензурами, де йдеться про вчинення грабежів і вбивств, є надуманою. На підтвердження цього наводилися приклади листів мешканок м. Вінниці Белінської від 23 жовтня 1944 року, у якому йшлося про вчинення бандами вбивств та грабежів, Дахновської від 7 лютого 1945 року про існування в місті банди "Чорна кішка", яка вчиняє вбивства, та Шаталюк про вчинення в місті великої кількості грабежів і вбивств.

Висновок про надуманість інформації щодо вчинення цих злочинів ґрунтувалася на тому, що перша з жінок не мала певного роду занять і під час окупації підтримувала зв'язки з німцями, про вчинення цих злочинів особисто нічого не знала, а листа написала на підставі чуток. Що ж до листа Дахновської, то, як зазначалося в орієнтуванні, у м. Вінниці зазначені факти не мали місця і будь-якої банди "Чорна кішка" не було. Крім того, указувалося, що Дахновська є донькою орендаря великих житлових будинків і під час окупації мала тісний зв'язок з німецьким офіцером.

Перевірка інформації, викладеної в третьому листі, обмежувалася наведенням інформації про те, що Шаталюк походить з розкуркуленої сім'ї, її дядько засуджений за те, що був агентом гестапо, вона особисто про факти грабежів і вбивств нічого не знає.

Далі в орієнтуванні був висновок, що поширення легенд про бандитські прояви, існування невлучимої банди "Чорна кішка" є справою ворожого елемента, німецьких агентів і спрямоване на дестабілізацію нормального життя трудящих.

Водночас керівництвом УНКВС вимагалось провести ряд практичних заходів, спрямованих на найшвидше викриття і ліквідацію бандитсько-дезертирського кримінального підпілля та розкриття вчинених ними злочинів [8, с. 127 - 129].

Із закінченням зимової наступальної кампанії 1943 - 1944 рр., у ході якої були звільнені від ворога Київська, Житомирська, Рівненська і Кіровоградська області, а також окремі райони Вінницької і Волинської областей та визволенням у березні 1944 року Хмельницької області акценти в боротьбі з бандитизмом у цих та інших областях УРСР, територія яких звільнялася в подальшому, були зміщені на боротьбу з так званим "політичним бандитизмом", а саме на придушення збройних виступів національного-визвольного руху.

Зокрема в донесенні командування внутрішніх військ НКВС Українського округу начальнику військ НКВС СРСР про обстановку, яка склалася в районах і областях правобережної України, від 9 лютого 1944 року № 00601 зазначалося: "...В освобожденных районах и областях от войск противника имеются повстанческие формирования украинских националистов, бандитские группировки, активно развивающие свою антисоветскую деятельность. Столкновения наших войск с многочисленными, хорошо вооруженными бандгруппами неизбежны..." [10, с. 161 - 162]. Відповідним чином у подальшому будувалася й робота територіальних органів НКВС. Із зазначеного питання є багато матеріалів, тому ця тема має бути предметом окремого дослідження. Доцільно також дослідити участь винищувальних батальйонів, груп сприяння та інших формувань у боротьбі з бандитизмом на території УРСР у вказаний період.

З викладеного вище можна зробити наступні висновки.

По-перше, бандитизм у 1943 - 1945 рр. був суттєвим чинником, що впливав на формування криміногенної ситуації на всій території УРСР. Його прояви сіяли страх серед населення і перешкождали нормальному відновленню життєдіяльності населення у звільнених областях.

По-друге, основний акцент в організації боротьби з бандитизмом в 1943 - 1945 рр. робився на антирадянську спрямованість цього явища, незалежно від того, чи мали учасники банд корисливі мотиви (здебільшого банди були кримінального характеру) або політичні (національно-визвольні формування), що свідчить про заполітизованість підходів до цієї роботи.

По-третє, на території лівобережжя та центральної частини України в 1943 - 1945 рр. основу бандугруповань здебільшого складали особи, які в різний спосіб активно співпрацювали з окупантами (колишні поліцаї, ворожі посібники і ставленики), дезертири та особи, які ухилялися від служби в Червоній Армії, та ін. На території західних областей бандгруппи, основу яких становили особи з числа зазначених категорій, зустрічалися децю рідше.

По-четверте, об'єктами посягань бандгрупп та бандитів-одинаків на території лівобережжя та центральної

частини України в 1943 - 1945 рр. переважно були прості громадяни, а більшість злочинів учинялася бандитами з корисливих мотивів.

По-п'яте, кількість бандпроявів у східних і центральних областях УРСР з часу звільнення і до 1945 року поступово зменшувалася, а контроль з боку органів НКВС за оперативною обстановкою посилювався. Разом з тим у західних областях оперативна обстановка залишалася напруженою і про встановлення надійного контролю над нею станом на 1945 рік було говорити передчасно.

Література

1. Див. Андрухів І.О., Француз А.Й. Правда Історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939 - 1959 роки, Історико-правовий аспект. Документи і матеріали. - Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. - 448 с.; Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953 рр.: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. - К., Либідь - Військо України, 1994. - Кн. 1 - 432 с.; Кн. 2. - 688 с.; Михайленко П.П., Кондратьєв Я.Ю. Історія міліції України в документах і матеріалах: у 3 т - К.: Генеза, 1997. - т.2 : 1926 - 1945 - 1999.; Тимченко А.П. Организация и деятельность советской милиции в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Учебное пособие. К., 1989.- 45 с.; Шевченко А.Є. Організаційно-правові аспекти становлення та адміністративної діяльності спеціальних підрозділів НКВС України на транспорті у кінці 20-х - середині 40-х рр. ХХ ст.: Монографія. - К., 2005. - 472 с.
2. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 3, опис 1, справа № 15 "С перепиской Заместителя Народного Комиссара Внутренних Дел УССР 1941-1942 г.г."
3. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 3, опис 1, справа № 18 "Докладные записки УНКВД областей".
4. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 3, опис 1, справа № 20 "Информации в НКВД СССР".
5. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 3, опис 1, справа № 21 "Докладные записки УНКВД областей".
6. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 3, опис 1, справа № 37 "Разная переписка НКВД УССР за 1944 год".
7. Матеріали Державного архіву МВС України, фонд 45, опис 1, справа № 117 "Директивы НКВД СССР за 1943 год с № 1 по № 581", колекція документів.
8. Матеріали Архіву ГУМВС України у Вінницькій області, фонд 1, "Приказы УНКВД по Винницкой области 1945 год. По результатам проверок. Директивы и указания. С № 001 по № 27".
9. Матеріали Архіву ГУМВС України в Сумській області, фонд 5, опис 1, справа № 4 "Протоколы оперативных совещаний УМВД в Сумской области за 1945-1947 г.г."
10. Органы государственной безопасности СРСР в Великой Отечественной войне. Вперед на запад (1 января - 30 июня 1944 г.). Том V. Книга 1. / [Председатель редакционной коллегии Н.П. Патрушев]. - Москва : "Кучково поле". - 2007. - 726 с.
11. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп.ред.) та ін.]. - К. : "Укр.енцикл.", 1998. - Т. 1 : А - Г. 672 с. : іл.
12. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [Редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редколегії) та ін.]. - К. : Укр. енцикл., 1998. - Т. 4 : Н - П. - 2002. - 720 с. : іл.

Терещенко Ю. В.,
Надійшла до редакції: 01.11.2016